

Erbiak esan ziguna hitzaren eta ekintzaren inguruan: R. Mervyn Harek hizketa-egintzen teoriari egindako ekarpenen emankortasuna

IBON COTERÓN

ILCLI (UPV/EHU) eta Erandioko IES Ategorri BHI

(The hare's story on words and actions: the fertility of R. Mervyn Hare's contribution to Speech Act Theory)

DOI: 10.1387/gogo.15630

Abstract

*If words and actions have been joined by any philosophical research, this one is precisely Speech Act Theory. One of its topics is that verbal mood is a marker of illocutionary force. The transparent morphological structure of Basque verbs gives us the perfect choice to test it. For instance, the form nengo (S.1SG.stay.NPRS) would be a non-grammatical one, but it becomes a grammatical form supplied with one or another among some affixes: banengo (ba-nengo, if-S.1SG.stay.NPRS), nengoke (nengo-ke, S.1SG.stay.NPRS-COND), nengoen (nengo-en, S.1SG.stay.NPRS-PST). Similarly, near the non-grammatical form *gaitz (S.1PL.INTR.AUX.NIND.PRS), we have the correct bagaitz (ba-gaitz, if-S.1PL.INTR.AUX.NIND.PRS), gaitzke (gaitz-ke, S.1PL.INTR.AUX.NIND.PRS-POT) and gaitzen (gaitz-en, S.1PL.INTR.AUX.NIND.PRS-HORT/SBJV). At a first insight we would say that such affixes as the suppositive ba-, the consequential and conjunctural -(te)ke and the past/hortative/subjunctive -n belong to one and the same semantic dimension, and really this is so. Contrary to what might be expected, the concepts useful for explaining these facts are not those of the most known version of Speech Act Theory (Searle's ones), but those others, mostly forgot aside, proposed by R. Mervyn Hare. Nevertheless, at some point they need an important supply of accuracy. The used version and its advantages are going to be exposed briefly in this article.*

Keywords: *Speech Act Theory, verbal mood, neustic.*

Motibazioa

Ikerketa filosofikoen artean hizketa-egintzen teoriak uztartu ditu bereziki hitzak eta ekintzak. Haren arabera aditz-modua ilokuzio-indarraren markatzaileetako bat da. Hori berresteko aukera paregabea eskaintzen du euskal aditzaren egitura morfologiko gardenak. Adibidez, **nengo* adizkia ez-gramatikala litzateke, baina gramatikal bihurtzen da hizkiren bat edo beste atxikiz gero: *banengo*, *nengoke*, *nengoen*. Horren antzera, **gaitez* ez-gramatikalaran alboan baditugu forma zuzen hauek: *bagaitetz*, *gaitezke* eta *gaitezen*. Argudiatuko dut ezen halako hizkiak (suposiziorako *ba-*, ondoreko eta aieruzko *-(te)ke* eta iraganeko/hortatiboko/subjuntiboko *-n*) dimentsio bat eta berari dagozkiola. Horretarako, baina, aldendu beharrean gaude hizketa-egintzen teoriaren bertsio ezagunenetik (Searlerenetik). Horren ordez baliagarriagoak izango ditugu ahaztu askoak izan diren R. Mervyn Hareren proposamenak, garrantziko zenbait zehaztasun behar duten arren. Artikulu honetan erakutsiko dira abantailak, eta oso laburki bada ere, ideia haretarren bertsio berria aplikatuko da hasierako adibideak azaltzeko.

1. Hizketa-Egintzen Teoriaren jatorria

Funtsean, hizketa-egintzen teoria sortu zen hizkuntza giza-ekintza gisa ulertzeko saiakeratik. Ideia hori XX. mendeko erdialdean loratu zen indar bereziz. Garai horretako «bigarren» Wittgensteinek (1953), «esanahia erabilera da» leloa izango zenaren aitzindari gisa, nabarmendu zuen hizkuntza-jokoak zenbatezinak (*countless*) direla. John L. Austinek (⁰1955, ¹1962, ²1975) aldarrikatu zuen hitzez ez dela egiten bakarrik gauzak esan, baizik eta egintzak gauzatu (argudiatu, konbentzitu, eskatu, hitzeman, agindu, galdetu, ezkondu...), egintzok badituztelarik arrakasta zein zapuzketa, zorroneko nahiz zoritzarreko baldintzak egiazkoa edo faltsua izatetik desberdinak: nolako zentzuan izan litezke «egiazkoak» galdera edo agindu bat?¹

2. Austinen lokuzio/ilokuzio/perlokuzio bereizketa

Austinen ustez, horrelako hitzen bidezko egintzetan bereiztu behar dira:

1. **Esaten dena: lokuzio-egintza** (*locutionary act, an act of saying something*). Igorpen bat egin: zenbait hots igorri,² zeintzuk hizkuntza

¹ Bestelako kontua da ea benetako galdera edo agindu baten aurrean gauden. Horretarako arrakasta-baldintzak bete behar dira.

² Hizkuntzaren erabilera idatzia albo batera utziz azalpenaren argitasunari begira. Hots horien igorpena maila zehatz bateko egintza bat da, egintza fonetikoa (*phonetic act*).

baten gramatikaren arabera zenbait hitz baitira nolabaiteko molde batean,³ eta berauek igorri nolabaiteko —gutxi gorabehera zehazturiko— «esanahi» batekin, hau da, nolabaiteko zentzu eta erreferentziarekin (egintza retikoa, *rhetic act*).

2. Hori esatean (*in locution*) **egiten dena: ilokuzio-egintza** (*illocutionary act, an act in saying something*). Adibidez: galdera bat egin edo horrelako bati erantzun, nolabaiteko informazioa eman, ebazpen bat edo asmo bat aldarrikatu, eskari edo agindu bat egin... Ilokuzio-egintza ezin gauza daiteke entzuleriak hala onartu ezean (*uptake*).
3. Esatearen bitartez (*per locution*) **lortu edo eragiten dena: perlukuzio-egintza nahiz efektua** (*perlocutionary act, what we bring about or achieve by saying something*): konbentzitu, bultzatu, geldiarazi...

Austinek berak zioenez (⁰1955, ¹1962, ²1975, 94-95), bere ikerketan lokuzio- eta perlukuzio-egintzen gaineko interesa zeharkakoa zen, hain zuzen ere halakoak argiro bereizi ahal izateko haren ustez berebiziko interesa mezezi zuten ilokuzio-egintzetatik, eta azkenok —edo «ilokuzio-indarren» doktrinak (*the doctrine of 'illocutionary forces'*, *ibid.* 99)— jaso dute arreta nagusia ondoko hizketa-egintzen teoriaran. Bertsio hedatuena John R. Searleri (1969 & 1975, besteak beste) zor zaio, eta Daniel Vandervekenekin batera teoriaren formalizazio bat ere eskaini digu (1985).⁴

3. Bertsio searlearraren kontzeptu nagusiak

Teoriaren bertsio horren zenbait kontzeptu ezinbestez hartu behar dira kontuan. Beste ezer baino lehen, ilokuzio-xedearena (*illocutionary point*), zeinak ilokuzio-egintza mota bakoitza definitzen baitu.⁵ Adibidez (Searle 1975, § II.1):

Agindu baten xede edo asmoa ezaugarri daiteke esanez ezen entzuleak zerbait egin dezan lortzeko ahalegina dela. Deskribapen baten xede edo asmoa da [deskribapena bera] zerbait nolakoa den errepresentazioa dela (egiazkoa edo faltsua, zehatza edo zehaztugabea). Promesa baten xede edo asmoa da hiztunaren aldetiko zerbait egiteko obligazioa hartzearena.⁶

³ Intonazioa barne. Hitzen igorpenean egintza fatikoa da (*phatic act*).

⁴ Halaber, ikusi Vanderveken (1988, 1990, 1991).

⁵ Horren arabera ilokuzio-egintza (mota) bakoitzak izango du lorpen modu berezi bat, zeinak bizkortasun (*strength, puissance*) graduak onartzen dituen (horrela bereizten da, esaterako, ziurtatze bat aieru batetik).

⁶ *The point or purpose of an order can be specified by saying that it is an attempt to get the hearer to do something. The point or purpose of a description is that it is a representation (true or false, accurate or inaccurate) of how something is. The point or purpose of a promise is that it is an undertaking of an obligation by the speaker to do something. (Loc. cit.)*

Izan ere, egintzaren berezko baldintza (*essential feature, essential condition*) honetan datza: esaldia xede horren gauzatzetzat onartua izatean.⁷

Ilokuzio-egintzaren berezko xedearekin erlazonaturik dago ilokuzio-indarraren beste osagai nagusietako bat, Searleren aburuz: munduaren eta proposizio-edukiaren arteko «egokitze-norabidea». Lau omen dira aukerak: hitzak bat datoz (edo ez) munduarekin (baieskarien mota, *assertives*); mundua egokitzen zaie (edo ez) hitzei (zuzenkari eta hitzemankarien motak, *directives & commissives*); egokitzapena (izanez gero) elkarrekikoa da (aldarrikariak, *declarations*) edo hutsa (adierazkarien motako ilokuzio-egintzak, *expressives*).

4. Hizketa-egintzen teoriatik analisi semantikoetara: linguistikoki adierazitako ilokuzio-egintzaren markatzaileak

Giza-ekintzaren ikerketa-eremu hori eta hizkuntza naturalaren analisi semantikoak txanpon beraren alde biak dira. Izan ere, Searlek berak dioenez (1969, 18), ilokuzio-egintzen eta perpausen esanahiaren ikerketa bat eta bera dirateke ikuspegi desberdin bitatik:

Esanahidun perpaus oro, haren esanahiagatik, erabilia izan daitekeen gauzatzeko kasuan kasuko hizketa-egintza bat (edo hizketa-egintzen eremu bat), eta hizketa-egintza posible orori eman dakiokenez printzipioz formulazio zehatza perpaus batean edo gehiagotan (esaldi-inguru egokia onartuz gero), perpausen esanahien ikerketa eta hizketa-egintzen ikerketa ez dira ikerketa independente bi, baizik eta ikerketa bat ikuspegi desberdin bitatikoa.⁸

Ikuspegi biak ezin uztar litezke perpausen eta haien osagaien hitzez hitzeko erabilerengatik ez balitz. Puntu hori esplizituki adierazi zuten Bach & Harnishek (1979), haien hizketa-egintzen eskemaren (SAS edo *Speech Act Schema*) ikerketan: nola ondoriozta dezakete entzuleek gauzatzen ari den ilokuzio-egintza hiztunek egindako igorpenetatik? Haien proposamenean, bide

⁷ Ideia hori jasotzeko Searle baliatu zen Paul Griceren (1957, 1968, 1969) «esanahi asmo» edo «M-intention» delako kontzeptuaren berrikuspen batez. Horrelako asmo bat bihurkaria da (*reflexive*): entzulearengan efekturen bat lortzeko asmoa, asmoaz beraz hura konturatzearen bitartez. Ideia da horrelako erreflexibotasunak balio dezakeela jasotzeko Austinen entzuleen aldetiko onarpena (*uptake*).

⁸ *Since every meaningful sentence in virtue of its meaning can be used to perform a particular speech act (or range of speech acts), and since every possible speech act can in principle be given an exact formulation in a sentence or sentences (assuming an appropriate context of utterance), the study of the meanings of sentences and the study of speech acts are not two independent studies but one study from two different points of view. (Loc. cit.)*

horretako urrats anitzen artean azpimarra daiteke *hitzez hitzekotasunaren pre-suntzioa* (*Presumption of Literalness*), hau da, ondorioztatzearen ezinbesteko urrats bat da zehaztea ahal den neurrian zein ilokuzio-egintza gauzatuko litzatekeen hiztuna hitzez hitz (eta komunikatzeko asmoz) mintzatzen arituz gero. Horri esaten diote «zehaztea hitzez hitzeko ilokuzio-indarraren potentziala» (*determining literal illocutionary force potential*). Horretarako bete behar dira zenbait bateragarritasun-baldintza (*Compatibility Conditions*) esaten den eta *egiten* denaren artean.

Bide horretatik, perpausen esanahiaz esandakoa heda (edo murriz) daiteke adizkien (eta haien marka morfologikoen) esanahira, izan ere:

Aditz modua, hitzen ordena, intonazioa, eta puntuazio-markak dira ilokuzio-indarraren markatzaileak zabalduenak benetako hizkuntza naturaletan. (Vanderveken 1990, 197)⁹

Areago, halako markatzaileez pentsa daiteke ilokuzio-indarraren **lehen** markatzaileak direla; hots, ez dutela bestelako funtzio semantikorik:

Lehen adierazle baten esanahia guztiz datza hark adieraztean, esaldi baten zati gisa igorria denean, zein ilokuzio-egintza gauzatzen den esaldi horretan. Haren adierazte-funtzioa da bere esanahia, aldiz, bigarren adierazle baten esanahia ezin muga daiteke haren adierazte-funtziora. (Récanati 1980, 211)¹⁰

Bigarren markatzaile tipikoak gauzatze-aditzak (*performative verbs*) ditugu. Bestelako (agian «lehen») markatzaileen adibideak ditugu perpaus-modalitatea edo mota, intonazioa eta neurri batean aditz-modua,¹¹ eta horri esker ilokuzio-indarren teoria egokia da aditz-modu eta modalitate kontuen ikerketarako, betiere argi bereziz halako ikerketa semantikoaren helburua eta hizketa-egintzen teoriarriena.

Ikerketa semantikorako ez ditugu kontuan hartu behar benetan gauzaturiko ilokuzio-egintzak, hitzez hitzekoak izanik ere, baizik eta (baliabide gisa,

⁹ *The mood of the verb, word order, intonation, and punctuation signs are the most common illocutionary force makers in actual natural languages. (Loc. cit.)*

¹⁰ *The meaning of a primary indicator consists entirely in its indicating, when uttered as part of a sentence, which illocutionary act is performed in this utterance. Its indicating function is its meaning, whereas the meaning of a secondary indicator cannot be reduced to its indicating function. (Loc. cit.)*

¹¹ Lehen eta bigarren markatzaileen arteko bereizketaren ondorio interesgarria dugu ondokoa: gauzatze-aditzen bidezko aldarrikarien egokitze-norabide bikoitza, benetan, *maila desberdineko egokitze-norabide simple kontrajarrien batuketa da*. Har dezagun testuinguru egokian esandako esapide hau: «*Queen Mary* izenaz bataiatzen zaitut.» Aditz-moduaren eta intonazioaren arabera deskribapena da, gauzatze-aditzaren esanahia kontuan hartuz, aldiz, mundua egokitu behar da hitzetara. Egokitze-norabideak bitara murriz daitezke, horrela, zeren eta «egokitze-norabide hutsa» ez da haien arteko beste bat, baizik eta egokitze-norabiderik ez izatea (Searle 1975, *passim*).

ez ikerketaren objektu gisa) balizko ilokuzio-egintzak, *testuinguru-faktoreen abstrakzioa eginda* gauzatuko lirartekeenak:

Hemen, argi eta garbi, badago bereizketa bat ezarri beharrekoa, linguistikoki adierazitako ilokuzio-egintzaren eta benetan gauzaturiko ilokuzio-egintzaren artean [...]. (Récanati 1980, 210)¹²

Bereizketa hori beharrezkoa da desberdintzeko hitzez hitzeko diren eta ez diren ilokuzio-egintzak eta beraz, linguistikoki seinalaturiko ilokuzio-egintzaren kontzeptua identifika dezakegu hitzez hitzeko ilokuzio-indarraren potentzialarenarekin.¹³

Eman dezagun, ondorioz, hizketa-egintzen teoriari baliaturik argi deza-kegula zergatik **nengo* edo **gaitez* eta antzekoak ez diren gramatikalki zuzenak, eta aldiz *banengo*, *bagaitz*, *nengoke*, *gaitezke*, *nengoen* eta *gaitezen* adizkien modukoak bai; hots, teoria horren bidez azal daitekeela (neurri batean, aspektuaren kontuak ere sartu egingo dira jokoan, zalantza barik) euskal aditzak erakusten dituen zenbait ezaugarri morfologikoren esanahia. Ez dago-kigu *esaten* denetik ondorioztatzea zer *egiten* den (benetako gauzatze batean) ezta zer *egingo* litzatekeen ere (balizko kasu abstraktuetan), baizik eta alde-erantzizkoa: kontuan hartuta marka morfologiko hau edo bestea txertatzen duten esapideek balio dutela honelako edo bestelako ilokuzio-egintza gauzatzeko ari dela adierazteko, zertan ote datza marka horien esanahia?

Segidan argudiatuko denez, halako helburu bat lortuko badugu, teoriaren bertsio estandarra ez da egokiena, haren ordez beharrezkoak izango ditugu R. Mervyn Hareren proposamenak, edo haien bertsio finduago bat.

5. Zergatik ezin azal daitekeen aditz-modua Searleren bertsioaz baliaturik

Austinen lokuzio/ilokuzio bereizketa beste honekin ordezkatu zuen Searlek: ilokuzio-indarra (F)/proposizio-edukia (p), eskematikoki $F(p)$, non lehena bigarrenari aplikatzen zaion. Horrek esan nahi du «proposizio-eduki» hori honako hau dela: ilokuzio-indarra kenduta gelditzen den hondarra. Gauzak horrela, espero zitekeen proposizio-edukia adierazteko esapideetan ez agertzea ilokuzio-indarraren markatzaileak:

¹² *There is clearly a distinction here to be drawn, between the illocutionary act linguistically indicated and the illocutionary act actually performed [...]. (Loc. cit.)*

¹³ Benetan gauzaturiko «hitzez hitzeko» ilokuzio-egintzetatik bereizita. Izan ere, erabil daitezkeen adibideak ez dira inoiz *benetan gauzaturiko* hizketa-egintzenak, hitzez hitzekoak izan edo ez, baizik eta gauzatutzat joko lirartekeenak testuingururen bat guztiz zehaztuz gero. Hala ere, axola diguna ez da testuinguru baten edo bestearen ekarpena, baizik eta esapidearena.

Proposizio-egintza, ez sinbolismoan, ezta hizkuntza naturaletan ere, ez du errepresentatzen esaldi osoak, baizik eta bakarrik ilokuzio-indarraren adierazlerik barruratzen ez duten esaldiaren zati horiek. (Searle 1968, 421)¹⁴

Egoera kontrakoa da, hain zuzen, behintzat hizkuntza naturaleko esapideak erabiltzen direnean proposizio-edukia isolatzeko, horretarako osagarritzko *-la* duten klausulak (*that clauses*) erabiltzen baitira:

[...] «-la» batez bukatutako klausulak, proposizioak esplizituki isolatzeko bide ezaguna direnak [...] (Searle 1969, 29)¹⁵

Baina argi dago klausula horietan aditz jokatu bat agertuko dela, aditz-modu bat edo beste izango duena, hots, ilokuzio-indarraren markatzaile argia. Izan ere, Searlek berak esplizituki onartu du inoiz (aditz jokatudun) *-la* klausuletan ere planteatzen direla egokitze-norabide kontuak:

Egokitze-norabide kontuak eskuarki onartzen dituzten formak, *-la* klausulak eta infinitiboak¹⁶ [...] (Searle 1975, 364)¹⁷

Gauzak horrela, teoriaren bertsio searlearrak ez digu balio aditz-modua ilokuzio-indarraren aldaeren arabera azaltzeko. Soluzioa, ikustera goazenez, Hareren bertsioaren eskutik lor daiteke.

6. R. Mervyn Hareren ekarpenak hizketa-egintzen teoriari

6.1. Hareren tetralogia: klistikoa, tropikoa, neustikoa eta frastikoa

Gehienbat etikaz eta zuzenbidearen filosofiaz arduratu bazen ere, hizketa-egintzen teoriarako ekarpen interesgarriak aurki daitezke R. Mervyn Hareren lanean (1952, 1970, 1989 eta 2003 besteak beste). Ondoko pasarteak ondo laburbiltzen du Harek proposaturiko tetralogia perpausen eta hizketa-egintzen analisirako:

Perpausen artikulazioak, edo haiek adierazten dituzten hizketa-egintzenak, bereizi behar ditu gutxienez lau funtzio [...]. Lehen da mo-

¹⁴ *The propositional act is not represented, either in the symbolism or in natural languages, by the entire sentence, but only by those portions of the sentence which do not include the indicators of illocutionary force. (Loc. cit.)*

¹⁵ *[...] clauses beginning with «that...», which are a characteristic form for explicitly isolating propositions [...] (Loc. cit.)*

¹⁶ Austinen aburuz, aginte-esapideen erreportatiboak molde honetakoak ziren: «(inori) ...-teko esan» (to tell (somebody) to...).

¹⁷ *The forms that standardly admit of questions concerning direction of fit, that clauses and infinitives [...] (loc. cit.)*

dua, dagoeneko aipatua. Modu-zeinuari *tropikoa* esango diot. Modua nola den, edo izan daitekeen, esanahiaren parte bat ageria da, latinezko ‘i’ eta ‘ibis’ adierazpideek (‘zoaz’ eta ‘joango zara’) inplikazio logiko desberdinak baitituzte [...]: azkenak inplikatzan du leku hau uztera zoazela; lehenak ez, zeren agindu bat ez baita bere betetzearen auresatea. Ondoren bereizi behar dugu hizketa-egintzaren edukia (esaterako kasuan kasu zer baietsi den gauzatutzat, edo agindu den gauzatua izateko). Beraz, ‘zabalduta’ eta ‘itxi leihoa’ aginduek tropiko berdina dute baina *frastiko* desberdinak [...]

Gainerako funtzio biak [...] adieraziko dituzte [...] *klistikoak*, edo perpausaren osotasun zeinuak, eta *neustikoak* edo izenpetze-zeinuak, hitzun nahiz idazle batena hizketa-egintza batekiko. [...] oso garrantzitsua da funtzio desberdinak bereiztea [...] Preseski tropikoa edo modu-zeinua bereizi egin behar da neustiko edo izenpetze-zeinutik, batek aipa edo barnera dezakeelako perpaus indikatibo edo aginterako bat, haren modu-zeinua eta guzti, edo mimetikoki erabil dezake [...] —adib. eszenatokian— baiespene bat egin gabe edo agindu bat eman gabe.» (Hare 2003, 8-9)¹⁸

Honenbestez, *klistikoak* mezua bukaera adieraziko luke, geroagoko gehitza eragotziz, notario baten errubrikaren antzera, horregatik «*klistikorik zabalduta hizkuntza arruntean azken puntua da*».¹⁹ *Tropikoak* balio bi ditu, linguistikoki adierazitako egokitze-norabide bionak: hitzak munduarekin, edo mundua hitzekin; horregatik baiespene baten eta agindu baten arteko aldea tropikoari dagokio. Aldiz, norberak egindako baiespenearen eta, esaterako, beste norbaiten hitzak errepikatzearen artekoa *neustikoari* dagokio. *Frastikoa*, edo hizketa-egintzaren «*edukia*», izango litzateke bestelako zeinuak edo funtzioak (*tropikoa*, *neustikoa* eta *klistikoa*) kendu eta gero gelditzen den hondarra. Hurbil dago, beraz, Searleren proposizio-edukiaren kontzeptutik, baina Harek beste bide bat eskaintzen du hizkuntza naturaleko esapideen bidez *frastikoa* adierazteko:

¹⁸ *The articulation of sentences, or the speech acts that they express, has to distinguish at least four functions [...]. The first is the mood, already mentioned. I shall call the sign of mood the tropic. That mood is, or can be, part of meaning is evident from the fact that the Latin expressions ‘i’ and ‘ibis’ (‘Go’ and ‘You are going to go’) have different logical implications [...]: the latter implies that you are going to leave this place; the former does not, because a command is not a prediction of its own fulfilment. Next we have to distinguish the content of the speech act (for example what in particular is being stated to be the case, or commanded to be made the case). Thus the commands ‘Open the door’ and ‘Shut the window’ have the same tropic but different phrasics [...]*

The remaining two functions [...] would be expressed [...] by the clitic, or sign of completeness, of the sentence, and the neustic or sign of subscription to a speech act by a speaker or writer. [...] it is very important to distinguish between these different functions [...] In particular the tropic or mood-sign has to be distinguished from the neustic or sign of subscription, because one can mention or embed an indicative or imperative sentence, including its mood-sign, or use it mimetically [...] —e.g. on the stage— without making a statement or giving a command. (Loc. cit.)

¹⁹ *The commonest clitic in ordinary language is the full stop, but this has other uses too (loc. cit.).*

Perpau bi hauek legozkioke euskara [jatorrizkoan ingelesaz ari da] aruntari[:]

Itxi atea.

Atea itxiko duzu.

[...] Modu biek komun duten perpauaren aldeari ('Zuk atea ixtea be-rehalako geroan') esango diot frastikoa. (Hare 1952, § 2.1)²⁰

Aditzaren nominalizazioaren batek, desberdina hizkuntzaren arabera, balio dezake, beraz, frastikoa isolatzeko. Ingeleseko adibidean gerundibo [sic] baten bidez adierazi dena («*your shutting the door...*») aditz-izen batez esango genuke euskaraz («zuk atea ixtea...») edo infinitibo batez gaztelaniaz («*tu cerrar la puerta*»). Aditz-jokaera desagertzean, akabo tropikoa (edo Searleren teoriaren terminoetara hurbilduz, «linguistikoki kodeturiko egokitzapenaren norabidea (eduki) frastikoaren eta munduaren artean»). Hori Searlek berak seinatzen duen puntua da, adierazkarizko ilokuzio-egintzez ari denean, ingelesez gehienbat gerundiboko egiturak eskatzen dituztenez (*hots, congratulations on winning the race* nahiz *I congratulate you on winning the race* eta ez **congratulations that you won the race* ezta **I congratulate you that you won the race* ere):

[...] derrigorrezko gerundiboaren azalpena da egokitze-norabiderik ez dagoela. (Searle 1975, 364)²¹

Hareren kontzeptuez baliaturik honela azter daiteke aipamenaren aurreko adibidea: hiztunak sinatzen duen ilokuzio-egintza bigarren markatzailleen bidez adierazita dator (*congratulations* nahiz *I congratulate you* zatietan), horri bakarrik aplikatzen zaio neustikoa, eta ez haren mendeko osagarriari (*your winning the race*). Azken esapideak Harek frastiko bat isolatzeko proposatzen duen forma du, tropikorik gabekoa eta, esan berri denez, halako kasuetan neustikorik gabekoa baita ere. Hala ere, adibideko *erabileran* erreferentzia-egintza bat gauzatzeko balio du, hortik auresuposatzea²² haren erreferentzia benetakoa dela:

Konturatu ez dagoela adierazkarietan egokitze-norabiderik. Adierazkari bat gauzatzean, hiztuna ez da ahalegintzen ez mundua hitzekin

²⁰ *These two sentences would correspond to the normal English[:]*

Shut the door.

You are going to shut the door.

[...] *I shall call the part of the sentence that is common to both moods ('Your shutting the door in the immediate future') the phrastic. (Loc. cit.)*

²¹ [...] *the explanation of the obligatory gerundive is that there is no direction of fit. (Loc. cit.)*

²² Jakina denez, auresuposatze (*presupposition*) kontzeptua funtsezko bihurtu zen Strawsonen —1950eko artikuluan eta bereziki 1964koan— garaturiko erreferentzia-esapideen analitistik aurrera.

bat etorrarazten, ezta hitzak munduarekin bat etorrarazten ere; aitzitik, adierazitako proposizioaren egia auresuposatu egiten da. (Searle 1975, 356-357)²³

1. taula

Tropikoaren eta egokitze-norabidearen konbinazioak ilokuzio-egintza mota desberdinetan

ILOKUZIO-EGINTZAREN EZAUGARRIAK →	Ilokuzio-xedea	Ilokuzio-xedeak erdiraturiko tropikoa (Frastikoa-Mundua egokitzapena)	Ilokuzio-egintzaren asetzea dakarkeena
(LINGUISTIKOKI ETA HITZEZ HITZ ADIERAZITAKO...) ↓			
Baieskariak	Mundua frastikoaaren arabera <i>dela</i> ezarri	Frastikoa munduarekin	
<i>Bai/ez</i> galderak (ez erretorikoak)	Jasoleak frastikoaaren eta munduaren arteko egokitzapena ezartzea	Frastikoa munduarekin	Jasolearen ondoko ilokuzio-egintza bat
<i>Z/N</i> -galderak (ez erretorikoak)	Jasoleak munduarekin egokitzen den frastikoa osatzea		Jasolearen ondoko ilokuzio-egintza bat
Zuzenkariak	Jasolea frastikoaaren arabera <i>jokatze</i> ko <i>konpromisoan jarri</i>	Mundua frastikoaekin	Mundua hitzekin batera dezan (jasolearen) ondoko ekintza bat
Hitzemankariak	Esaleak frastikoaaren arabera <i>jokatze</i> ko <i>konpromisoa hartu</i>	Mundua frastikoaekin	Mundua hitzekin batera dezan (esalearen) ondoko ekintza bat
Aldarrikariak (gauzatzte-aditzen orainaldiko indikatiboko lehen pertsonako adizkien bidezkoak)	Esalea mundua frastikoaaren arabera ezartzen ari dela ezarri	Mundua frastikoaekin (ilokuzio-indarraren bigarren indikatzaileen esanahia kontuan hartuta) (Frastikoa munduarekin lehen indikatzaileetara mugatuz gero)	Egintzaren eta bere ondorioen gizarte-onarpenera
Adierazkariak	Esalearen adierazpen bat egin (auresuposaturiko) frastikoa dela eta		

²³ Notice that in expressives there is no direction of fit. In performing an expressive, the speaker is neither trying to get the world to match the words nor the words to match the world, rather the truth of the expressed proposition is presupposed. (Loc. cit.)

Ikusten ari garenez, Hareren kontzeptuek balio dute gai honetan ideia bereziak izateko. Ondoko taulak jasoko du tropiko haretarraren eta egokitze-norabide searlearren arteko aldea.

Taulan erakusten denez, bi dira balio tropikoak, baina ilokuzio-egintzaren beraren asetzeari dagokion egokitze-norabideak bakarrik du balio bat, mundua hitzekikoa. Azpimarratzekoa da bereizketa horrek azaltzen duela zer duten komun bai/ez motako galdera ez erretorikoek bai zuzenkariekin («mundua hitzekin» egokitze-norabidea), bai baieskariekin («frastikoa munduarekin» balio tropikoa). Baina uste dut baieskariaren eta galderen arteko aldea balio neustikoari ere badagokiola. Hori atzemateko beharrezkoa da kontzeptu hori ulertzen sakontzea. Ikusiko denez, neustikoak badu aplikazioa ilokuzio-egintza bera sinatetik harago. Ondoko txatalean argudiatuko dut horren alde.

6.2. Neustikoaren zentzu bi: hizketa-egintzaren izenpetzea edo sinatzea eta eduki frastikoaren asetzearekiko hitzmate edo konpromisoa

Orain arte ikusitakoaren arabera, Harek definitu zuen funtzio *neustikoa* gauzatzen ari datekeen hizketa-egintzaren sinatze gisa, gogoratu (2003, 9):

[...] *neustikoa* edo izenpetze zeinua, hiltun nahiz idazle batena hizketa-egintza batekiko.²⁴

Sinatze hori berori ere, nolabaiteko hizketa-egintza bat da, ez gogo-egoera edo gogo-egintzaren bat:

[...] erabiltzen ari naiz ‘izenpetu’ hitz gisa ez gogo-egintza edo egoera baterako, baizik hizketa- edo komunikazio-egintza bat gauzatzerako. Ageria denez nire txeke bat sinatzea ez da gogo-egintza bat, eta ez du behar halakorik nire izenpetzea adierazteko. (Hare 1989, 27)²⁵

Honenbestez, «sinatze neustikoaz» mintzo daiteke, ilokuzio-egintza bat gauzatzearekin batera egin behar den beste hizketa-egintza horrez zeinen bidez hiltunak bere burua ilokuzio-egintza huraxe gauzatzearekin konprometitzen duen. Sinatze neustikoa banaezina zaio ilokuzio-egintzaren gauzatzeari: ilokuzio-egintzarik izango bada, sinatze neustikoa beharrezkoa da. Bestela esanda, horrelako sinatze neustikoaren gabezia ageria bada bertan behera

²⁴ [...] *the neustic or sign of subscription to a speech act by a speaker or writer. (Loc. cit.)*

²⁵ [...] *I am using ‘subscribe’ as a word, not for a mental act or state, but for the performance of some kind of speech act or act of communication. Obviously my signing of a cheque is not a mental act, and does not even need to be accompanied by one in order to signify my subscription. (Loc. cit.)*

geldituko da ilokuzio-egintza. Halakoetan, nolabait, ilokuziorako beharrezkoa den komunikazio-presuntzioa²⁶ zapuzturik geratzen dateke:

Benetan, posible da (komunikazio presuntzioa indarrean ez badago) *H [hiztuna]* ez aritzea gauzatzen inolako ilokuzio-egintzarik. (Bach & Harnish 1979, 34)²⁷

Horixe gerta daiteke norbaitek hizkuntza bateko esapideak ahoskera praktikatzeko asmoz igortzen dituenean, adibidez. Harerekin bat eginez, esango nuke horrelako erabilerak *mimesi* kasuak direla:

Honi esango diot *mimesia*. Adierazpideak erabiltzean datza, zeintzuk nolabaiteko hizketa-egintza gauzatzeko zeinuak diren, konbentzioz, baina hura gauzatzeko benetako asmorik gabe. (Hare 1989, 29)²⁸

Harek mahairaturiko mimesi-adibidea, aktoreek ez dituztela benetan sinatzen antzezlan batean «gauzaturiko» ilokuzio-egintzak, oso bestelakoa da, dena den. Horrelakoetan, nire ustez, ez dira desagertu ez sinatze neustikoa ez komunikazio-presuntzioa, eta ilokuzio-egintzak gauzatu egin dira, bai, baina fikzioan. Hots, horrelakoetan sinatze neustikoa ez zaio atxiki behar aktoreari (hiztunari), baizik eta pertsonaiari (komunikatzaileari):²⁹

Gutxi gorabehera, hiztuna da esaldia egiten duen pertsona, eta komunikatzailea da pertsona hura, benetakoa edo fikziozkoa, zeinari atxiki zaion (edo dakiokkeen) ilokuzio-egintza hura zeina gauzatzea adierazi baita. (Récanati 1987, 234)³⁰

Sinatze neustikoa, ilokuzio-egintzaren erantzukizuna hartzea den neurrian, komunikatzaileari dagokion zerbait da:

Zerbait esatea da, hiztunarentzat, entzuleari esaldiaren esanahia komunikatzea. Esaldiaren bidez gauzatzat emandako ilokuzio-egintzari dagokion adierazpenen multzo batean datza esanahi hori. 'Komunika-

²⁶ Horrela itzuliko dut Bach & Harnishen (1979) *communicative presumption* kontzeptua: hizkuntza-komunitateko kideen arteko elkarrekiko ustea haietako batek zerbait esaten dionean *L* hizkuntzan beste kide *E* kide bati, agerikoa den ilokuzio-asmoren batekin egiten duela.

²⁷ *Indeed, it is possible (if the communicative presumption is not in effect) for S [speaker] to be performing no illocutionary act at all. (loc. cit.)*

²⁸ *This I shall call mimesis. It consists in the use of expressions which are, by convention, signs for performing a certain speech act, but not performing it in earnest. (loc. cit.)*

²⁹ Hiztunaren eta komunikatzailearen arteko bereizketaz edo «polifoniaz» ikusi Ducrot & beste (1980, 44-45) edota Récanati (1987, 234-235).

³⁰ *Very roughly, the speaker is the person who utters the sentence, and the communicator is the person, real or fictitious, to whom is (or may be) attributed the illocutionary act whose performance is indicated. (loc. cit.)*

tzailea' da ilokuzio-egintza horren erantzukizuna duen pertsona. (Récanati 1987, 235)³¹

Hareren ustez, sinatze neustikoa bertan behera uzten duten beste mekanismoak ez lirateke izango mimesi kasuak, baizik eta bestelako zerbait:

Hizkuntzaren halako erabilera-kasu ez-serio, mimetikoak bereizi behar dira nahiko desberdina den kasu mota batetik zeinetan izenpea erauzia den, hots halakoak zeinetan adierazpideek, isolaturik baleude, ezertarako izenpea adieraziko luketenek batzuetan ez duten hala egiten, beste adierazpide batzuen barruan *txertaturik* daudelako. Txertatzeak beti ote duen efektu hori eztabaidatua da. Adibiderik argienak dira baldintzako klausulen barruan txertaturiko perpausak, '-(e)la' klausulak (zenbait testuingurutan), disjuntuak, aipamen-marken barruko perpausak, eta halakoak. Horrelako izenperik eza nabarmen da mimesi motakoaren desberdina. (Hare 1989, 29)³²

Nire ustez, aldiz, kasuotako batzuk ere (komatxo arteko zein *-la* klausulen bidezko aipamenak bederen) azal daitezke hiztun/komunikatzaile bereizketaren bidez. Besteak (baldintzako zein disjuntzio-klausulak, adibidez) uste dut benetan dagozkiola fenomeno desberdin bati, zeinak balioko baitit erakusteko funtzio neustikoak beste esanahi bat ere baduela (kontzeptuaren jatorri historikoan atzeman nahi zena). Horri ekingo diot segidan, jatorri historiko hori gogora ekarriz.

Hare bera (1970: 20) esplizitua da esanez bere kontzeptuek, neustikoak eta tropikoak, jatorria dutela Fregeren (┊) baiespen-zeinuaren funtzio biak atzeman nahian:³³

Badago hemen, hala ere, garrantziko bereizketa bat egiteko, Russelek egin ez zuena, eta zeina, nahiz egina nuen lehenagoko lan argitaragabe batean [Hare (1950)], egiteari utzi nion *The Language of Morals-en* [Hare 1952] (Ch. 2) arduratu nintzenean Frege-Russell tresnaz. Liburu hartan, erabili nuen partikula bat *neustikoa* [geroztik *neustiko* eta *tropikoa*]

³¹ *Saying something is, for the speaker, communicating to the hearer the meaning of the utterance. This meaning consists in a set of indications relative to the illocutionary act that is supposed to be performed by the utterance. The 'communicator' is the person who has the responsibility for this illocutionary act. (Loc. cit.)*

³² *Such non-serious, mimetic uses of language are to be distinguished from a quite different class of cases in which subscription is withheld, namely those in which expressions that, if isolated, would signify subscription to something, sometimes do not do so because they are embedded inside other expressions. Whether embedding always has this effect is disputed. The most obvious examples are the embedded sentences contained in conditional clauses, 'that'-clauses (in some contexts), disjuncts, sentences in quotation marks, and the like. Such non-subscription is obviously different from the mimetic kind. (Loc. cit.)*

³³ Aipamenak erakusten duenez, Hareren hasierako idazkietan *neustiko* hitzak geroztiko *tropikoa* ere barruratzen zuen.

izendatu nuena, zeinak lan bi egiten zituen, haietako bat Frege-Russell baiespen-zeinuarena (zeinak funtzio bi baititu era berean, Fregeren zeinuaren marra bie dagozkienak; baina ez dugu oraingo puntua korapilatu behar bereizketa hori aurkeztuz); nire neustikoak egiten zuen beste lana zen modu-zeinuarena aginterakoak eta indikatibokoak bereizteko. Orain uste dut ezen, xalotasunaren interesa zelakoan, bekatu egin nuela argiaren aurka modu-zeinuaren eta izenpe-zeinuaren arteko bereizketa lausotuz. (Hare 1970, 20)³⁴

Tropikoak jaso du modu indikatiboa eta aginte-moduaren arteko aldea. Neustikoa ez da mugatuko igorpen «serioak» «ez-serioetatik» bereiztera. Babilio behar luke atzemateko Fregeren analisietako beste zenbait ideia sakon. Albora dezagun tropikoari zor zaion aldea eta har ditzagun soilik modu indikatiboko esapideak. Fregek, haren 1918-1919ko «Der Gedanke» artikulua ospetsuan baiespen (kategoriko) bat eta (bai/ez) galdera bat kontsideratzen ditu.³⁵ Hauxe da biek komun dutena: bietan «pentsamendu» (*Gedanke*) bat adierazten da, hots (izari tropikoan) munduari egoki dakioken frastikoa duen objektu intentsional bat. Bion arteko aldea beste zerbaiti zor zaio: adieraz daiteke *pentsamendu* bat *egiazkotzat proposatu* gabe. *Egiazkotzat proposatze* horrek bereizten du baiespena galderatik, zeinetan hura desagertua den.

Haren etorri fregearra kontuan harturik, espero zitekeen neusi kontzeptuak «egiazkotzat proposatze» hori atzematea. Izan ere, badago hizketa-egintzaren teoriariren bat horrela interpretatu duena, Harek definituriko sinatze neustikoaren baliokidea balitz bezala:

Neustikoak adierazten du hiztunaren «izenpea» moduren batean adierazten duen proposizioarekiko (hau da, hiztunak tropikoak adierazitako ilokuzio-egintza mota benetan gauzatzea). (Récanati 1987, 262)³⁶

Baina, nire ustez, argi dago kontzeptu desberdin bi direla ilokuzio-egintza gauzatzearen «sinatze neustikoa» (goiko aipamenean parentesiaren barruan

³⁴ *There is, however, an important distinction to be made here which Russell did not make, and which, although I made it in some earlier unpublished work [Hare (1950)], I omitted to make when I took over the Frege-Russell device in The Language of Morals [Hare 1952] (Ch. 2). In that book, I used a particle called the neustic [later the neustic and the tropic], which did two jobs, one of them that of the Frege-Russell assertion sign (which itself has two functions, corresponding to the two strokes of Frege's sign; but we need not complicate the present issue by bringing in that distinction); the other job that my neustic did was that of a sign of mood to differentiate imperatives and indicatives. I now think that, in the supposed interests of simplicity, I sinned against the light by blurring the distinction between sign of mood and sign of subscription. (Loc. cit.)*

³⁵ Gramatikaren termino hutsetan honako hau esan daiteke: zenbait erabilera metafrastikoez kanpo (entzundakoa ziurtatzekoak), itaunkarizko modalitateak aditz-modu indikatiboa eskatzen duela.

³⁶ *The neustic expresses the speaker's «subscription» to the proposition he expresses in a certain mood (i.e., his actual performance of the type of illocutionary act indicated by the tropic). (Loc. cit.)*

adierazia) eta frastikoaren zein proposizio-edukiaren asetzearekiko hitzmate edo konpromisoa (parentesitik kanpokoa).³⁷

Historikoki kontzeptu biok daude justifikaturik eta biak beharko ditugu, baina kontzeptuen argitasunak eskatzen du bereizita mantentzea. Ondorioz, «sinatze» eta «hitzemate» neustikoez mintzatuko naiz, hurrenez hurren. Bigarrena jokoan sartuko da kasuko ilokuzio-egintzaren xedean frastikoaren asetzea erdiratuta badago (Searleren adierazkariak kanpoan uzteko bidea zabalduko du). Honenbestez, hitzmate neustikorako baldintza nahiko bat ezarri berri dut, baina ikusteke dago beharrezko baldintza ere baden ala ez, hots, inolako hitzmate neustikoaz mintza daitekeenetz aurruposaturiko frastikoen kasuetan. Laster emango dut nire ikuspuntua.

Hasteko, bai Fregek, baita ondoren Whitehead & Russellek (1910-1913, 21957) ere argi utzi zuten baiespen- edo teorema-zeinua soilik aplikatzen zitezaiola atzetik zetorren esapide osoari. Horrek garrantzi handia zuen logikaren teorema egokiro interpretatzeko: horiek beti izango dira logikaren lokailuen bidez konposaturiko esapideak (hala nola «p edo ez p», edo «baldin p orduan p»), baina euren osotasunean harturik bakarrik dira logikoak. Argi dago hitzmate neustikoa dela kontua hor eta esapide osoari atxikitzen zaiola, ez haren zatiei isolamenduan. Horrek, halaber, argi uzten du Hareren ardura ere, txertaturiko esapideen neustikoaz aritzean, hitzmate neustikoa zela eta ez sinatze neustiko soil. Horrelako adibide bi zetozen Hareren azkenurreko aipamenean (1989, 29): disjuntzio batez loturiko klausulak eta baldintzazkoak. Lehenengo kasuan argi dago esaleak³⁸ ez duela bermatzen perpaus isolatu baten zein bestearen egia (orokorrage, asetzea), baizik eta bien disjuntzioarena (bata asetzen ez bada, bestea bai, eta agian biak disjuntzio ahularen kasuan). Baina azter dezagun baldintza-ondorio baiespen baten kasua. Hau da esalearen hitzmatea: ondorioaren asetzearekiko, baldintzarena izanez gero (azkena izan ezean, logikarien aburuz, gerta liteke ondorioarena, esalearen hitzmatea gezurtatu gabe, baina hori bitxia izango litzateke benetakako komunikazio egoera batean, zeinetan emantzat hartzen baita koskara datorren informazioa —*relevant information*— dela³⁹). Esan daiteke esaleak ez duela baldintzaren asetzearekin konpromisorik hartzen eta baduela hartzen ondorioarenarekin, baina era baldintzatuan, *baldintzapean*. Merezki du konturatzea baldintza eta ondorioa gauza daitezkeela sorta bateko ilokuzio-egintza desberdinen bidez, adibidez:

³⁷ Izan ere, Récanati zuzen balego eta Fregeren baiespen/galdera bereizpena onartuta, ilokuzio-egintzen teoria ezinduta legoke galdera (ez erretorikoak) azaltzeko.

³⁸ Termino hori erabiliko dut aurrerantzean hiztuna/komunikatzaile bitartasuna besarkatzeko.

³⁹ Komunikazio-egintzak bideratzen dituzten araez (*maxims*) eta pertinentzia (*relevance*) kontzeptuaz ikus Grice (1967, 1975) —1989an berrargitaratua— eta Sperber & Wilson (1986, 1995).

- (1) —Demagun ilargian gaudela.
—Kasu horretan gure pisua sei bider txikiagoa izango litzateke, gutxi gorabehera.

Baldintza-ondorio edo protasi-apodosi egituraren bidez hizkuntzek ahalbidetzen gaituzte horrelako ilokuzio-egintzak trinkoago adierazteko, esaldi bakar batean:

- (2) —Ilargian bageunde gure pisua sei bider txikiagoa izango litzateke, gutxi gorabehera.

Uste dut hitzmate neustikoaren kontuaz erabaki berberak hartu behar direla adibide biotan. Lehentxeago aurreratua dut nire proposamena: apodosiaren bidez edo balizko kasu batean kokatuz egindako baiespenean baldintzapeko hitzmate neustikoa dugu; protasiaren erabileran edo suposatzearen kasuan, berriz, hitzmate neustikoa bertan behera gelditzen da.

Ondorioz, suposatzeari ere egotz dakiok lehenago galderez esandakoa: bietan gauzatzen da komunikazio-egintza bat, ilokuzio-egintza bat, bietan dago indarrean sinatze neustikoa, beraz; baina bietan laga da bertan behera frastikoaren asetzearekiko hitzmate neustikoa, kasu batean ondorioak ateratzeko, bestean asetze horri buruzko informazioa ondoren eman dadin. Kasu bakoitzak berariazko markatzaileak ditu; agian ez da kasuala suposatzearen marka tipikoa morfematikoa izatea eta galderena (hizkuntza gehienetan, ez guztietan) intonaziozkoa. Azkena, nolabait, egintza xaloagotzat jo daiteke, hitzmate neustikoa parentesi artean jartzea, besterik gabe. Tropikoak hortxe jarraitzen duenez (indikatioa, bestelako aditz-moduak bakarrik ager daitezke galderetan entzundakoa ziurtatzeko erabilera metafrastikoetan), informazioaren eskea parentesi artean jartze horren konbentziozko inplikatura⁴⁰ bat izan zitekeen hizkuntzaren fase oso primitibo batean (georotik linguistikoki kodetuztat jo daitekeen arren). Suposatzea zerbait konplexuagoa da: frastikoaren asetzea⁴¹ *epokhe* baten mendean jarri ordez, kontuan hartua izan dadin proposatzen da. Frastikoaren egiaz, esaleak ez du bere hitza ematen; beste zerbait egiten du: egia hori aukera bezala mahairatu. Egintza bakoitzaren indikatzaileen jatorrien inguruko espekulazioez aparte, analisi horrek argia jaurti dezake auresuposatzearen egintzaren gainean. Horren aurretik, dena den, laburbilduko ditut txatal honetan orain arte egindako proposamenak.

Hitzmate neustikoaren kontzeptua oso baliagarria suerta dakiguke graduko kontua dela konturatuz gero: mailarik baxuenean galderetan ager-

⁴⁰ Solas-inplikaturak eta inplikatura konbentzionalen kontzeptuez ikusi Grice (°1967, °1975).

⁴¹ Egia azken finean, galderetan bezalaxe suposatzeak modu indikatiboa eskatzen baitu.

tzen den bertan beheratzea dagoke; maila berean, baina klistiko ez osoaren marka bereiziaz lagunduta,⁴² aurki dezakegu suposatzea (frastikoaren asetzea kontuan hartzeko aukera posible gisa mahairatzea); aukera (logikoki)⁴³ posible hori klistiko osoarekin agertuz gero, hots ondoriorik adierazi gabe baina hala ere galdera bat luzatu barik, interpretatzen dateke esalearen desira (edo damu) baten adierazpenaren aurrean gaudela. Hiru kasutan frastikoa asezat jo beharrean, *sub iudice*, irizpean ipintzen da, erantzun bati begira, ondorio bati begira, edo bere horretan (beste ezeri begiratu barik), hurrenez hurren. Maila bat gorago dukegu baldintza (beharbada inplizitu) baten mendean egindako hitzmate neustiko baretua (euskaraz aditz jokatuari *-ke* hizkia gehituz seinalatua batzuetan, edo horren pareko bide batez, nahitaez baldintza inplizitua bada); eskalaren goiko aldean koka daiteke berezko hitzmate neustiko arrunta:

- (3) Hitzemate neustikoaren graduen adibideak:⁴⁴
1. Berezko edo neutroa:
Mendira joan nintzen. / Har ezazu.
 2. Ahuldu edo baretua:
Mendira joan nintzatekeen. / Har ezakezu.
 - 3.a Bertan beheratua (a):
*Sub iudice jartzea, ondorio bati begira (klistiko ez osoa):
Mendira joan banintz...*
 - 3.b Bertan beheratua (b):
*Sub iudice jartzea, erantzun bati begira:
Mendira joan (al) nintzen?*
 - 3.b Bertan beheratua (c):⁴⁵
*Sub iudice jartzea, bere horretan, beste ezeri begiratu gabe:
Ainintz mendira joan(en)!/ Ainendi mendira joan!*

Itaun daiteke, puntu honetan, ea ez ote dagoen hortik goragoko mailarik, hots, ea ez den onartu behar hitzmate neustiko indartu bat, ondoko adibideetako esapideen aldea azalduko lukeena:

- (4) a) Mendira joan nintzen.
b) Mendira joan nintzen, zinez!

⁴² Txatal honetako adibideetan argi ikus daiteke hau: suposatua ez da inoiz esandako *guztia*, ondorioren bat izaten du.

⁴³ Beharbada ez posiblea metafisikoki, esaterako iraganari erreferitua bada.

⁴⁴ Searle & Vandervekenen teoriarik, mailaketa horretatik hurbilena (baina ez zehazki baliokidea) hau dateke: adierazitako gogo-egoeren bizkortasun-graduena. Hala ere, baduke eragina ilokuzio-egintzaren aurkezpenaren bizkortasun-graduaren ere, (eta agian ilokuzio-egintzaren «estiloan»).

⁴⁵ Bertan beheratuon arteko aldea, Searleren teoriako terminoetan, diskurtsoaren gainerakoarekiko harremani dagokie.

Nire ustez, bigarren esapideak —bai intonazio esklamatiboari, bai «zinez» lexemari esker— balio dezake indartsuago adierazteko esalearen konpromisoa gauzatzen ari den ilokuzio-egintzarekiko, hots, sinatze neustiko indartu bat adierazteko⁴⁶ eta, *ondorioz*, ilokuzio-xedeak frastikoaren asetzea erdiratzen duenean, esalearen hitzemate neustiko indartua ere bai. Antzeko adibideak eskain daitezke zuzenkarietarako:

- (5) a) Sar zaitetz.
b) Sar zaitetz, behingoz!

Zuzenkeri zein hitzemankarien eta baieskarien arteko aldea ez dagokio izari neustikoari, baizik eta tropikoari. Jakina, desberdina da konprometitzea, erantzukizuna hartzea, frastikoaren asetzearen baiespenarekin eta haren hizketa-egintzaren ondorio gisako gauzatzearekin (berdin da gauzatzearen ardua zeini egotzen zaion, entzuleari edo esaleari, horietako azkena gauzatzen dituen zuzenkarizko hizketa-egintzen ondorioen erantzulea baita).

Esandako alde tropiko hori jasotzeko, esan genezake (latinaren argitasunaz baliatuz) baieskarietan frastikoa hizketa-egintzaz aparte ase/aseko den *propositio* gisa aurkezten dela: zuzenkeri eta hitzemankarietan, aldiz, hizketa-egintzaren ondorioko *propositum* gisa. Biak, *propositio*-a eta *propositum*-a jausten dira *positio* kategoriaren pean, positiboki (*positum*) adierazitako berezko konpromiso neutroarenean.

Maila horren azpian berezia dut *sub iudice* jartzearena. Beste ezeri begiratu gabe eginez gero, desira edo damu baten adierazpena dukegu, esalearen aukera (*optio*) litekeenarena; erantzun bat lortzeari begira egiten bada, galdera (*quaestio*) baten aurrean gaude; ondorio bat iradokitzeari begira eginez gero, suposatze (*suppositio*) bat dugu.

Aztertzeke dugu balizko beste maila bat, auresuposatzeari (*presuppositio*) dagokiona, aurreko biekiko harremanean nonbaiten kokatu beharko litzatekeena (ez datza frastikoaren asetzearekiko konpromisoa positiboki ezartzean, ezta kontuan hartzeko aukera gisa zein informazioa emateko gaitzat ipintzean ere, baizik eta bermatutzat jotzean —*to take it for granted*—).

Nahikoa dugu kontuan hartzea Strawsonen jatorrizko «auresuposatze» nozioa, haren 1964eko artikuluan garatua erreferentzia identifikatzailea egiteko erabiltzen diren esapideen funtzioa azaldu nahian. Funtsezko bereziketa da auresuposatua (*presupposed*) eta baietsiaren (*asserted*) artekoa, baina badakigu «baiespen» termino anbiguoaren ordez zehatzagoa dela funtzio neus-

⁴⁶ Sinatze neustikoaren graduak dirateke, nolabait, Searleren teoriako gogo-egoeren adierazpenen bizkortasun-mailak. Dena den, gogo-egoeren adierazpen hori zerbait eratorria delakoan nago. Horren aurretik *esalearen hizketa-egintzaren gauzatzearen bizkortasun-gradua* dukegu.

tikoaren «sinatze» eta «hitzemateaz» mintzatzea. Beraz, orain arte ikusitako terminoetan, aldea datzake auresuposatuaren eta neustikoki hitzemandakoaren artean.⁴⁷ Erreferentzia identifikatzaile bat egitea ez da objektu horren existentziaren baiespen bat:

Bereizketa ukaezin askoa da erreferentzi identifikatzailearen eta existentzia bakarraren baiespenaren artekoa. Absolutuki tinko mantentzen da zentzu hura zeinetan, halako adierazpena barneratzen duen esaldi batean, hala erabilita, auresuposatu egiten den, eta ez baietsi, erreferentzia identifikatzailearen asmoz erabilitako deskribapen definitu bati dagokion zerbaiten existentzia, eta haren bereizgarritasuna beste edozertatik entzuleria batentzat. (Strawson 1964; ¹1971, ²2004, 64).⁴⁸

Gai honetako bere aurreko artikulu ospetsuan (Strawson 1950), autoreak ez zuen erabili «auresuposatze» terminoa, baizik eta «inplikatzearena» (*implying*):

Orain bai, gizaki batek edozein adierazpide erabiltzen duenean auresuposatzen da ezen uste duela zuzen erabiltzen ari dela: beraz, «halakoa» adierazpidea erabiltzen duenean, erreferentzia bakarreko bidean, auresuposatzen da ezen uste duela bai espezie horretako banako bat dagoela, bai erabilera testuinguruak behar beste ezaugarrituko duela zein duen berak gogoan. Orduan, «-a» atzizkia bide honetan erabiltzea da inplikatzeara («inplikatzearen» zentzu egokian) ezen Russellek deskribaturiko existentzia-baldintzak betetzen direla. (Strawson 1950, 332)⁴⁹

Bestela esanda, esapide bat erabiltzea erreferentzia identifikatzailea egiteko ez da existentzia-baiespen bat egitea, baina inplikatzeko du horrelako baten asetzeara:

[...] Existentzia bakarreko baiespen bat inplikatua da, baina ez beraiekin ekarria, erreferentzia bakarreko adierazpideen erabileran. (Strawson 1950, 332)⁵⁰

⁴⁷ Geroago finduko dut aldearen *behin-behineko* azalpen hori.

⁴⁸ *The distinction between identifying reference and uniquely existential assertion is something quite undeniable. The sense in which the existence of something answering to a definite description used for the purpose of identifying reference, and its distinguishability by an audience from anything else, is presupposed and not asserted in an utterance containing such an expression, so used, stands absolutely firm (Loc. cit.).*

⁴⁹ *Now, whenever a man uses any expression the presumption is that he thinks he is using it correctly: so when he uses the expression «the such-and-such», in a uniquely referring way, the presumption is that he thinks both that there is some individual of that species, and that the context of use will sufficiently determine which one he has in mind. To use the word «the» in this way is then to imply (in the relevant sense of «imply») that the existential conditions described by Russell are fulfilled. (Loc. cit.)*

⁵⁰ *[...] a uniquely existential assertion is implied, but not entailed, by the use of expressions in the uniquely referring way. (Loc. cit.)*

Argi dago: erreferentzia egitean existentzia-baiespen bat *egiten* ez bada ere, erabileragatik beragatik esaleak bere burua konprometitzen du horrelako baiespen baten bidez adieraz litekeen frastikoaren asetzearekiko. Horrekiko hitzmate neustikoa hortxe dago, nahiz eta —bilatzen den helburu nagusia ez izanik— bigarren maila batean, foku nagusitik kanpo, nolabait esatearren. Izan ere, Strawsonen (1964) aburuz, erreferentzia identifikatzailea egiteko erabilitako esapide akastuna topikoan badago, ilokuzio-egintzak porrot egingen du haren egiaren (orokorrigo, asetzearen) kontua jokoan sartu aurretik, baina esapide bera topikoan egon ezean, hots fokuan⁵¹ egonez gero, esandakoa (baiespenen kasuan) faltsua dela esan daiteke.⁵²

Historikoki erabilitako terminologiak erraz desbidera gintzake puntu honetan. Ohiko baiespen/auresuposatze banaketa ez da egokia, erreferentzialki erabilitako esapideen auresuposatzeak ez baitu bakarrik eragina ilokuzio-egintza baieskarien zorionean:

- (6) Frantziako erregea burusoila da.
Frantziako erregea burusoila al da?
Frantziako erregea ekarridazue!

Kontuan harturik neusiaren kontzeptuaren jatorri historikoa, egokiagoztat jo liteke beste banaketa hau: hitzmate neustikoa/auresuposatzea. Baina horrek oraingoz gehiegi sinplifikatuko luke puntua. Nire ikuspegia argiago garatu ahal izateko, proposamen terminologiko bat egingo dut. Ikusi dugu hitzmate neustikoa bertan behera gera daitekeela hainbat eratan, eta suposatzea (*suppositio*) da haietako bat. Izen bat behar dugu bertan behera gelditu ez den hitzmate neustikoarentzat. Latineko erro etimologiko beraz baliatuz, *positio* («ezarpena») terminoa erabiliko dut. Nire puntua hau da: *suppositio*-aren (suposatze) eta *positio*-aren arteko aldea hitzmate neustikoaren gradukoa dela, baina *presuppositio* (auresuposatze) eta *positio*-aren artekoa besarkadura kontua dela. Horrekin esan nahi dut biotan adierazten dela hitzmate neustikoa, baina ezarritakoa bakarrik kokatzen dela ilokuzio-xedearen erdiguenean, auresuposatua periferian gelditzen dela, dagoeneko onartutzat jota. Eskematikoki adieraztearren (ikus 2. taula):

⁵¹ «Fokuan» esan beharrean zehatzagoa izango litzateke esatea «*rhemán*» edo «*ergonean*», baina «foku» hitzaz errazago ulertuko da intuitiboki zer esan nahi den. «Topikoa» edo mintzagaiari esateko ohiko beste izendapena «*thema*» da. Topiko edo *thema* ez den guztia «*rhemá*» edo «*ergon*» izenaz ezagutzen da; haren barruan dago fokua, eta inoiz koestentsiboak dira. Bereizketa horietaz ikus Coterón (2007).

⁵² Geroztik, ez dira gutxi izan proposamen teorikoak zeinetan topikoa/fokua banaketaren orde z auresuposatzea/fokua zatiketa defendatu den. Ikus Heusinger (1999) ikuspegi historiko baterako, eta fokua ulerkerá egoki baterako Lambrecht (1996).

2. taula

*Hitzemate neustikoa: positio, quaestio/suppositio/optio
eta presuppositio-a*

ILOKUZIO-XEDEAREN →	ERDIGUNEAN	PERIFERIAN
HITZEMATE NEUSTIKOAREN GRADUA ↓		
(Ez bertan beheratua): Berezkoa baino altuagoa Berezkoa Baretua	<i>Positio-a</i> (ezarpena: tropikoaren arabera <i>propositio</i> edo <i>propositum-a</i>)	<i>Presuppositio-a</i> (aurreuposatzea)
Bertan beheratua: <i>sub iudice</i> jarrita	<i>Quaestio-a</i> (galdera: erantzun bati begira) <i>Suppositio-a</i> (suposatzea: ondorio bat iradokitzeari begira. Klistiko ez osoa eskatzen du) <i>Optio-a</i> (esalearen aukera litekeenaren adierazpena)	

Azpmarratzekoa da koadroan proposaturiko (fregear jatorrizko) galderen interpretazioa. Horren arabera informazioa eskatzeko bidea hau izango litzateke: bertan behera lagatzea frastikoarekiko hitzemate neustikoa. Hori uler daiteke erantzuteko eskaritzat (kasu arruntean) edo ez (galdera erretorikoen kasuan).⁵³ Horrek argitzen du 1. taulakoaren esanahia: itaunkarizko perpaus motak bideratzen dituen ilokuzio-egintza desberdinen ilokuzio-xedek komun duten minimoan erdiratzen dela frastikoaren asetzaren kontua. Baieskarien kasuan bezalaxe, eta zuzenkarienean ez bezala, asetze hori ez dago hiztunaren zein entzulearen (edo hobeto esanik, polifonia kasuak barruratz, esalearen zein jasolearen) esku. Baieskarien kasuan, hala ere, asetzea kontu enpirikoa da; galderena, aldiz, elkarrekintza eta elkarreragin sozialari dagokio, zuzenkariekin gertatzen den bezalaxe, non frastikoa ez ezik ilokuzio-egintza asetzea ere jokoan sartzen den.

⁵³ Azkenon azalpen alternatibo bat dateke kontsideratzea halakoetan hitzemate neustikoa-
ren bertan beheraketaren marka agertu arren, ulertu egiten dela horren benetako adierazpenik ez
dela egin.

Sinatze neustikoa egindako ilokuzio-egintza guztiek izan behar dute; hitzmate neustikoa, berriz, jokoan sartzen da baldintza honen pean bakarrik: ilokuzio-xedeak frastikoaren asetzearen kontua erdiratzen duenean.⁵⁴ Sorburu bera dute sinatze eta hitzmate neustikoen artean ez bereiztearen akatsak eta egokitze-norabidearen funtzio biak (haretarra eta searlearra) ez desberdintzearenak.

7. Kontzeptu haretarren aplikazioa euskal aditzaren morfo-semantika azaltzeko

Aurkeztutako kontzeptu haretarrak balio handikoak ditugu euskal aditzaren morfologia eta semantika ulertzeko. Hona hemen haien aplikazioaren azalpen labur bat.

Ba- aurrizkia: suposatze-zentzua du, hots hitzmate neustikoaren bertan beheraketa mota batena, gehienetan ondorio bati begira. Kasu horretan *ba-* aurrizkidun aditza daraman klausulak beste zerbaiten beharra du, eta haren balio klistikoa ez-oso da. Beste zenbait erabileratan, ez dago ondorioaren aztarnarik:

- (7) (a) Garaiz hel baledi!
(b) Garaiz heldu balitz!

Halakoak desira (7a) edo damu (7b) baten adierazpenak dira, zentzu optatiboaz. Suposatzeak ez bezala, optatibo honek balio klistiko osoa du (klausulak ez du beste ezeren beharrik). Esanahi hau dagokio, hain zuzen, zubere-rako *ai-* aurrizkiari:

- (8) (a) Ailedi garaiz hel!
(b) Ailitz garaiz heldu!

-(Te)ke hizkia: zentzu bikoitza du, gertaera geroan kokatuz (gero absolutuan nahiz gero erlatiboan, iraganaren geroan adibidez) edo/eta hitzmate neustiko baretua adieraziz (baldintza esplizitu zein inplizituen ondorioan). Bikoiztasun hau ohikoa dute item prospektiboek hizkuntza askotan.⁵⁵

-N atzizkia: sakonean hitzmate neustiko arruntaren marka esplizitu bat da. Marka neustiko espliziturik ez dute behar gertaera errealtzat eta hizketaguneari loturik aurkezteko balio duten gai morfologiko hurbileko adizkiek (*naiz, du, zoaz...*), baina bestelako kokagunera ainguratzen dutenek (gai urru-

⁵⁴ Eta orduan, balio klistikoaren arabera, frastiko horrekiko hitzmatea erdigunekoa edota periferiakoa izan daiteke.

⁵⁵ *EDIN eta *EZAN (bizkaieraz EGIN) aditzen formekin hizkiak lortu duen ahalezkotasun-zentzuaz ikus Jendraschek (2007).

neko formek) bai: **nu*, baina *banu*, *nuke*, *nuen*... *Banu* eta *nuke* formek alegi-gune irrealean kokatzen dute gertaera; *nuen* bezalakoek, aldiz, orainguneaz kanpoko eremu errealean, hots iraganean. Iraganaren markak, beraz, eskatzen du hitzmate neustiko arruntaren marka esplizitu bat balio klistiko osoko esapide batean, eta hori guztia gai morfologiko urruneko adizki batean. Antzeko egoeran, baina gai morfologiko hurbilean, lehen pertsonako hortatiboen marka da:⁵⁶

- (9) (a) Goazen!
(b) Ez nadin engaina!

Ulergarria da oso: nolabait norberak ezin eska diezaioke bere buruari egiteko prest ez dagoena.

Balio klistiko ez osoarekin, *-n* berak gertaerei erreferentzia egiteko, so eragiteko balio du, erlatibozko klausuletan esaterako (10a), edo subjuntibozko osagarrietan (10b), edo zehar-galderetan (10c):⁵⁷

- (10) (a) Daramagun bidea ez da egokia.
(b) Ez dut nahi hurbil zaitezen.
(c) Jakin nahi du ea heldu zaren.

Funtzio hau gainera dakioko iraganaren markakoari:

- (11) (a) Generaman bidea ez zen egokia.
(b) Ez nuen nahi hurbil zintezen.
(c) Jakin nahi zuen ea heldua zinen.

-(E)la atzizkiak aipamenezko esanahia du. Aurreko hitzak errepikatzeke erabilia gainera dakioko balio klistiko osoko beste edozein formari, eta klistiko ez-osokoa bihurtzen du:

- (12) (a) Ez dudala nahi.
(b) Berandu heldu zela.

Aldiz, hirugarren pertsonako aginte-adizkiak⁵⁸ sortzeko erabilia, ez du balio aurreko hitzak errepikatzeke, baizik eta aldeztu aurretik esateko hirugarren pertsona horri esan beharko litzazkiokeenak bigarren pertsona balitz:

⁵⁶ Hirugarren pertsonakoena ere izan daiteke, baina horietarako aipamenezko *-(e)la* atzizkia ere erabilia da (*Sar daitezen!* ≈ *Sar daitezela!*).

⁵⁷ *Bait-* aurizkiak jaso dezake hiru erabileretako lehena, baina ez besteak, hiztunaren bai esperepena markatzen baitu, eta ez ezabatua izan daitekeen auresuposizioa. Ez du balio iraganaren marka gisa balio klistiko osoa onartzen ez duelako.

⁵⁸ Balio klistiko osoko esapideetan txertatuko direnak.

(13) (a) Sar daitezela! (> Sar zaitezte!)

Interpretazio-eskema honek azaltzen ditu:

1. *ba-* (eta *ai-*), *-(te)ke*, eta *-n* hizkien arteko oposizioa;
2. zergatik bai horiek bai *-(e)la* eta *bait-* hizkiek ere balio duten zenbait adizki gramatikal bilakatzeko, bestela ez-gramatikalak liratekeenak (**nu*, *banu*, *ainu*, *nuke*, *nuen*, **dadi*, *badadi*, *daiteke*, *dadin*, *baitadi*, *da-dila...*);
3. eta horrela sorturiko adizkien zentzua.⁵⁹

8. Laburbilduz

Honenbestez, hemen jorraturiko Hareren kontzeptuen bertsio berritua-ren emankortasuna nabaria delakoan nago:

- a) ohiko «proposizio edukiak» ez bezala, «frastikoak» ez du modu markarik barneratzen, eta ilokuzio-indarraz kanpoko hondartzat jo daiteke;
- b) hitzimate neustikoaren kontzeptuaz azal daiteke zertan bereizten diren galdetzea, suposatzea eta baiestea (nahiz aditz modu bera, indikatiboa, eskatzen duten), eta zer esanahi sakon aurki dakioken euskal aditz jokatuako *-n* polisemikoari.

Gai honen aurkezpen osoago baterako ikus Coterón (2015).

Erreferentzia bibliografikoak

- AUSTIN, John L. (⁰1955, ¹1962, ²1975), *How to do things with words: the William James lectures delivered at Harvard University in 1955*. 1. argitalpena: Oxford: Oxford University Press. Vii, 166 or. 2. argitalpena: Cambridge (MA): Harvard University Press.
- BACH, Kent & HARNISH, Robert M. (1979), *Linguistic communication and speech acts*. Cambridge, MA: MIT Press.
- COTERÓN AGORRIA, Ibon (2007), «Apuntes de filosofía del euskara III, §§ 4-5: contra la asimetría entre sujeto y objeto.» *Euskalingua* 11: 17-43.
- COTERÓN AGORRIA, Ibon (2015), *Euskal aditz jokatua: gertaeren gaineko ikuspegi sistema (edo TAM sistema)*. Doktorego tesia, UPV/EHU.
- DUCROT, Oswald & beste (1980), *Les Mots du discours*. Paris: Minuit.

⁵⁹ Besteak beste zergatik duten erabilera testuinguru desberdinak subjuntiboko (eta hortatiboko) *-n* eta *-(e)la* atzizkidun formek: *Ez du nahi hurbil zaitezen/*zaitezela*.

- FREGE, Gottlob (1918-1919), «Der Gedanke: Eine logische Untersuchung.» *Beiträge zur Philosophie des deutschen Idealismus* #1, 58-77.
- GRICE, H. Paul (1957), «Meaning.» *The Philosophical Review*. LXVI, #3: 377-388.
- GRICE, H. Paul (⁰1967, ¹1975), «Logic and conversation.» Honetan: Peter COLE & Jerry L. MORGAN (arg.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 41-58 or.
- GRICE, H. Paul (1968), «Utterers's Meaning, Sentence-Meaning and Word-Meaning.» *Foundations of Language* #4: 225-242.
- GRICE, H. Paul (1969), «Utterers's Meaning and Intentions.» *The Philosophical Review*. LXXVIII, #2: 147-177.
- GRICE, H. Paul (1989), *Studies in the Way of Words*. Cambridge MA: Harvard University Press. 395 or.
- HARE, Richard Mervyn (1950), *Practical Reason*. Ph. D. Dissertation, University of Oxford.
- HARE, Richard Mervyn (1952/1964), *The Language of Morals*. Oxford: Clarendon Press/Oxford University Press.
- HARE, Richard Mervyn (1970), «Meaning and speech acts.» *The Philosophical Review* 79: 324.
- HARE, Richard Mervyn (1989), «Some Sub-Atomic Particles of Logic.» *Mind* XCVIII, 389: 2337.
- HARE, Richard Mervyn (2003), *Sorting Out Ethics*. Oxford: Oxford Scholarship Online.
- HEUSINGER, Klaus von (1999), *Intonation and Information Structure*. University of Konstanz. 236 or.
- JENDRASCHEK, Gerd (2007), *La notion modale de possibilité en basque. (Morphologie, syntaxe, sémantique, variations diachronique et sociolinguistique)*. Paris: L'Harmattan.
- LAMBRECHT, Knud (1996), *Information structure and sentence form: topic, focus and the mental representations of discourse referents*. Cambridge: Cambridge University Press. Xvi, 388 or.
- RÉCANATI, François (1980), «Some remarks on explicit performatives, indirect speech acts, locutionary meaning and truth values.» Honetan: John R. SEARLE; Ferenc KIEFER & Manfred BIERWISCH (arg.), *Speech Act Theory and Pragmatics*. Dordrecht: D. Reidel, 205-220 or.
- RÉCANATI, François (1987), *Meaning and Force*. Cambridge: Cambridge University Press. X, 278 or.
- SEARLE, John R. (1968), «Austin on locutionary and illocutionary acts.» *The Philosophical Review*. 57(4): 405-424.
- SEARLE, John R. (1969), *Speech Acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SEARLE, John R. (1975), «A taxonomy of illocutionary acts.» Honetan: Keith GUNDERSON (arg.), *Language, Mind and Knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 344-369 or.
- SEARLE, John R. & VANDERVEKEN, Daniel (1985), *Foundations of illocutionary logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SPERBER, Dan & WILSON, Deirdre (¹1986, ²1995), *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell. IX, 327 or.
- STRAWSON, Peter F. (1950), «On Referring.» *Mind* (New Series), LIX, #235: 320-344.
- STRAWSON, Peter F. (1964), «Identifying Reference and Truth-Values.» *Theoria*. XXX, #2 : 96-118. Berrargitaratua honetan: Strawson, Peter F. (¹1971, ²2004), *Logico-Linguistic Papers*. Aldershot: Ashgate.

- VANDERVEKEN, Daniel (1988), *Les actes de discours*. Liege: Pierre Mardaga.
- VANDERVEKEN, Daniel (1990), «On the Unification of Speech Act Theory and Formal Semantics.» Honetan: Philip R. COHEN; Jerry L. MORGAN & Martha E. POLLACK (arg.), *Intentions in communication*. Londres & Cambridge (MA): MIT, 195-220 or.
- VANDERVEKEN, Daniel (1991), *Meaning and Speech Acts. II: Formal Semantics of Success and Satisfaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WHITEHEAD, Alfred N. & RUSSELL, Bertrand (¹1910-1913, ²1957), *Principia Mathematica*. Cambridge: Cambridge University Press. 3 lib.
- WITTGENSTEIN, Ludwig (1953), *Philosophische Untersuchungen*. Oxford: Basil Blackwell.